

Miguel Bonnefoy

Ereditate

Traducere din limba franceză și note de
Lucia Vișinescu

Editori:
Silviu Dragomir
Vasile Dem. Zamfirescu

Director editorial:
Magdalena Mărculescu

Redactare:
Carmen Botoșaru

Design și ilustrație copertă: Andrei Gamarț

Director producție:
Cristian Claudiu Coban

Dtp:
Gabriela Anghel

Corectură:
Irina Mușătoiu
Oana Apostolescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BONNEFOY, MIGUEL

Ereditate / Miguel Bonnefoy; trad. din limba franceză de
Lucia Vișinescu. - București: Editura Trei, 2021
ISBN: 978-606-40-1099-5

I. Vișinescu, Lucia (trad.)

821.133.1

Titlul original: Héritage
Autor: Miguel Bonnefoy

Copyright © 2020, Éditions Payot & Rivages

Copyright © Editura Trei, 2021
pentru prezenta ediție

O.P. 16, Ghișeul 1, C.P. 0490, București
Tel.: +4 021 300 60 90; Fax: +4 0372 25 20 20
e-mail: comenzi@edituratrei.ro
www.edituratrei.ro

ISBN: 978-606-40-1099-5

Lazare

Lazare Lonsonier citea în cadă când vestea izbucnirii Primului Război Mondial ajunsese în Chile. Pe vremea aceea, obișnuia să răsfoiască presa franceză de la 12 000 de kilometri depărtare, în timp ce se îmbăia într-o apă parfumată cu coji de lămâie, pentru ca mai târziu, întorcându-se de pe front cu un singur plămân, după ce își pierduse doi frați în tranșeele de pe Marna, să nu mai poată deosebi vreodată cu adevărat mirosul citricelor de cel al obuzelor.

În poveștile de familie se spunea că tatăl său plecase din Franța cu 30 de franci într-un buzunar și cu un butaș de viță-de-vie în celălalt. Născut la Lons-le-Saunier, pe coastele masivului Jura, era proprietarul unei podgorii de șase hectare când apărură filoxera și îi uscă butașii, aducându-l la sapă de lemn. După patru generații de viticultori ce-și duseră traiul la poalele acestor versanți, nu-i mai rămăseseră, în câteva luni, decât niște rădăcini ofilite în câteva livezi de meri și câteva ierburi sălbatice din care scotea un absint trist. Părăsi acest ținut de calcar și de cereale, de zbârciogi și

de nuci, îmbarcându-se pe un vas de fier ce pleca din portul Le Havre spre California. Cum Canalul Panama nu fusese încă deschis, a trebuit să facă un ocol prin sudul Americii, călătorind timp de 40 de zile la bordul unui velier în care 200 de oameni, îngrămădiți în calele ticsite de colivii, făceau un asemenea tărașoi, că n-a putut închide un ochi până aproape de coastele Patagoniei.

Într-o seară, rătăcind pe culoarul dintre cușete ca un somnambul, văzu o bătrână așezată pe un scaun din ratan, acoperită de brățări din cap până-n picioare, cu buzele galbene și fruntea tatuată cu stele, care îi făcu semn să se apropie.

— N-ai somn? îl întrebă.

Scoase din corsajul rochiei o piatră mică verde, cu adâncituri minuscule și sclipitoare, cât o mărgea de agată.

— Trei franci face, îi spuse.

Îi dădu banii, iar bătrâna arse piatra într-o carapace de broască-țestoasă și i-o trecu pe sub nas. Fumul îi învăluia atât de repede capul, încât crezu că o să leșine. În noaptea aceea, căzu pentru 47 de ore într-un somn adânc, visând vițe de aur întrepătrunse cu creaturi submarine. Când se trezi, vărsă tot ce mâncase și nu fu în stare să se ridice din pat, greutatea propriului corp părându-i insuportabilă. Nu a știut niciodată dacă din pricina fumigației bătrânei țigănci sau a mirosului fetid al coliviilor îl cuprinsese o febră delirantă în timp ce traversa strâmtoarea Magellan și avu halucinații printre catedralele de gheață, în care pielea i se acoperea de pete cenușii, de parcă s-ar fi prefăcut în scrum. Căpitanul, care învățase să recunoască primele semne ale magiei negre, ghici dintr-o singură privire primejdia unei epidemii.

— Febră tifoidă, se pronunță el. Îl dăm jos la următoarea escală.

Așa a ajuns în Chile, la Valparaíso, în plin război al Pacificului, într-o țară pe care nu știa să o localizeze pe hartă și a cărei limbă îi era total necunoscută. La sosire, se așeză la o coadă lungă ce se întindea din fața unei magazii cu materiale de pescărie până la postul vamal. Înțelese că agentul de la serviciul de imigrație pune două întrebări identice fiecărui pasager, înainte de a-i ștampila fișa. Trase concluzia că prima trebuia să fie legată de origine, iar a doua, în mod logic, de destinație. Când îi veni rândul, agentul îl întrebă, fără să-și ridice ochii spre el:

— *Nombre?*

Neînțelegând o boabă de spaniolă, dar convins că a priceput întrebarea, răspunse fără ezitare:

— Lons-le-Saunier.

Pe chipul agentului nu se citea nimic. Scrise încet, cu un gest obosit al mâinii:

Lonsonier.

— *Fecha de nacimiento*¹?

Răspunse:

— California.

Agentul ridică din umeri, adăugă o dată și îi întinse fișa. Din acel moment, bărbatul care lăsase în urmă podgoriile din Jura primi un nume nou, Lonsonier, și se născu a doua oară, pe 21 mai, în ziua sosirii sale în Chile. În următorul veac, nu-și continuă niciodată drumul spre nord, temându-se de deșertul Atacama, dar și de vrăjile

¹ Data nașterii. (În sp., în orig.)

șamanilor. Din acest motiv spunea uneori, privind spre coastele Cordilierilor:

— Chile m-a făcut mereu să mă gândesc la California.

În scurt timp, Lonsonier se obișnuie cu anotimpurile inversate, cu siestele din mijlocul zilei și cu acest nume nou care păstrase totuși o sonoritate franceză. Învăță să prevestească venirea cutremurelor și îi mulțumi degrabă lui Dumnezeu pentru toate, până și pentru nenorocire. După câteva luni, vorbea de parcă se născuse în acel loc, pronunțând *r*-urile cum se aud pietrele rostogolindu-se în apa râului, trădat totuși de un ușor accent. Pentru că învățase să distingă constelațiile zodiacului și să măsoare distanțele dintre corpurile cerești, descifra noile hieroglife australe în care aritmetica stelelor îi luneca printre degete și înțelese că se așezase într-o altă lume, făcută din pume și araucaria, o lume genuină, populată de uriași de piatră, de sălcii și de condori.

Fu angajat ca șef al pepinierii viticole Concha y Toro și construi mai multe crame, numite *bodegas*, în fermele crescătorilor de lame și ale dresoarelor de găște. Vița veche franceză avea nevoie de o a doua tinerețe pe coastele Cordilierilor, pe această întindere de pământ îngustă și lungă, atârând ca o sabie de brâu continentului și unde soarele era albastru. Într-un timp foarte scurt, aduse aici un grup de expatriați, de strămutați, de *chilianizați*, uniți prin alianțe inteligente și îmbogățiți din negoțul cu vin străin. El, care pornise spre necunoscut, care era un umil podgorean, un biet țăran, se pomeni dintr-odată la cârma mai multor domenii și deveni un ingenios om de afaceri. Nimic — nici războaiele, nici filoxera, nici răzmerițele, nici dictaturile — nu mai putea tulbura, de acum înainte,

noua sa prosperitate, așa încât atunci când sărbători primul an petrecut la Santiago, Lonsonier binecuvântă ziua în care, la bordul unui vas din fier, o țigancă arsesese o piatră verde sub nasul lui.

Se căsători cu Delphine Moriset, o roșcată firavă și delicată, cu părul drept, care provenea dintr-o familie bordeleză de negustori de umbrele. Delphine povestea că, în urma unei secete, familia ei se hotărâse să emigreze la San Francisco, sperând că va putea deschide o prăvălie în California. Familia Moriset traversase Atlanticul, ocolise Brazilia și Argentina, trecând apoi prin strâmtoarea Magellan, și se oprise în portul Valparaíso. Printr-o ironie a sorții, în ziua aceea ploua. Tatăl ei, domnul Moriset, bărbat hotărât, coborî pe cheiuri și vându într-o oră toate umbrelele pe care le transportase în cufere mari, sigilate. Nu mai luaseră niciodată vaporul spre San Francisco și se stabiliseră definitiv în această țară a burniței, înghesuită între un munte și un ocean, unde se spunea că ploaia putea să țină și o jumătate de veac, în anumite regiuni.

Cuplul, unit prin accidente ale destinului, se stabili la Santiago, într-o casă în stil andaluz, pe strada Santo Domingo, în apropierea râului Mapocho, care își umfla mereu apele după topirea zăpezilor. Fațada casei stătea ascunsă după trei lămâi. Încăperile, toate foarte înalte, etalau un mobilier de epocă Empire, compus din împletituri de răchită din Punta Arenas. În luna decembrie se comandau specialități franțuzești, iar casa se umplea de cutii cu dovleci sau cu ruladă de vițel, de colivii pline de prepelițe vii sau de fazani jumuliți, așezați deja pe o tavă de argint și a căror carne se făcuse atât de ațoasă în timpul călătoriei, că nu puteau fi tăiați imediat după sosire.

Femeile se îndeletniceau pe-atunci cu niște experimente culinare incredibile, care păreau mai apropiate de vrăjitorie decât de gastronomie. Ele îmbinau vechile tradiții ale bucătăriei franceze cu ierburile Cordilierilor, învăluind coridoarele locuințelor în aburi galbeni și arome miste-rioase. Se serveau *empanadas*¹ umplute cu cârnați, *coq au vin*, *pasteles de jaiba*² cu brânză *maroilles* și o brânză *reblochon* care puțea atât de tare, încât servitoarele chiliene credeau că fusese făcută din laptele unor vaci bolnave.

Copiii pe care i-au avut și în venele cărora nu curgea nicio picătură de sânge latino-american au fost mai francezi decât francezii. Lazare Lonsonier fu primul dintre cei trei frați care văzură lumina zilei în încăperi cu cearșafuri roșii, mirosind a *aguardiente*³ și a poțiune de șarpe. Deși erau înconjurați de matroane care vorbeau mapudungun⁴, prima lor limbă a fost franceza. Părinții nu au vrut să le refuze această moștenire pe care o smulseseră din mâinile migrațiilor, pe care o salvaseră din calea exilului. Era ca un refugiu secret pentru ei, un cod de clasă, deopotrivă vestigiu și triumf al unei vieți precedente. În după-amiaza zilei în care se născu Lazare, în timp ce acesta era botezat sub lămâii de la intrare, în grădină avu loc o procesiune, în care cei prezenți, îmbrăcați în ponchouri albe, cinstiră momentul, răsădind lăstarul de vie păstrat de bătrânul Lonsonier cu puțină țărână, într-o pălărie.

¹ Plăcinte (cu diverse umpluturi). (În sp., în orig.)

² Un fel de budincă de crabi. (În sp., în orig.)

³ Băutură alcoolică asemănătoare cu țuica. (În sp., în orig.)

⁴ Limbă vorbită de etnicii mapuche din Chile și Argentina.

— Acum, spuse el, băătorind pământul de jur împrejurul lăstarului, ne-am sădit cu adevărat rădăcinile.

Așadar, fără să fi pus vreodată piciorul în ea, tânărul Lazare Lonsonier își închipuia Franța cu aceeași fantezie cu care cronicarii Indiilor își imaginaseră, probabil, Lumea Nouă. Își petrecu tinerețea într-un univers al poveștilor magice și îndepărtate, ferit de războaie și de revoluții, visând o țară ce îi fusese înfățișată ca o sirenă. Vedeă în ea un imperiu care dusesse atât de departe arta rafinementului, încât relatările călătorilor nu reușeau să depășească imperiul însuși. Distanța, dezrădăcinarea, timpul înfrumusețaseră aceste locuri pe care părinții le părăsiseră cu amărăciune, așa încât, fără să o cunoască, Franța îi lipsea.

Într-o zi, un tânăr vecin cu accent nemțesc îl întrebă din ce regiune provine numele lui. Acest băiat blond, cu alură elegantă, era fiul unor coloniști germani ce imigraseră în Chile cu 20 de ani în urmă și se stabiliseră în Sud ca să muncească pământurile zgărcite din Araucania. Lazare se întoarse acasă cu întrebarea pe buze. Chiar în acea seară, tatăl lui, care știa că întreaga sa familie se alesese cu acest patronim în urma unei neînțelegeri la vamă, îi șopti la ureche:

— Când vei merge în Franța, îl vei întâlni pe unchiul tău. El îți va povesti tot.

— Cum îl cheamă?

— Michel René.

— Unde locuiește?

— Aici, spuse el, punându-și un deget în dreptul inimii.

Tradițiile de pe bătrânul continent erau atât de bine înrădăcinate în familie, încât nimeni nu fu surprins când, în luna august, ajunse și aici moda „băilor“. În-torcându-se acasă, într-o după-amiază, cu păreri ferme despre igiena casnică, Lonsonier-tatăl comandă din stră-înătate o cadă din fontă emailată, după ultima modă, cu patru picioare din bronz în formă de labe de leu, care nu avea nici robinet, nici scurgere, arătând ca un pântec imens de femeie însărcinată în care puteau încăpea două persoane, stând una lângă alta, în poziție de fetus. Doamna casei fu impresionată, copiii făcură haz pe seama proporțiilor ei, iar tatăl le spuse că era confecționată din colți de elefant, dovedindu-le astfel că se găseau în fața celei mai fascinante descoperiri din lume, după motorul cu abur și aparatul de fotografiat.

Ca să o umple, îi ceru ajutorul lui Fernandito Bracamonte, *el aguatero*, cărăușul de apă din cartier, tatăl lui Hector Bracamonte care, peste câțiva ani, avea să joace un rol crucial în destinul familiei. Și pe atunci era tot un bărbat încovoiat ca o creangă de mesteacăn, cu niște mâini enorme de vidanșor, ce străbătea orașul călare pe un catâr și transporta butoaie cu apă caldă într-o șaretă, urcând la fiecare etaj și umplând cazanele cu gesturi oboșite. Spunea că e cel mai mare dintre frații săi, care trăiau în celălalt capăt al continentului, în Caraibe, printre ei numărându-se Severo Bracamonte, căutătorul de aur, un restaurator de biserici din Saint-Paul-du-Limon, o utopistă din Libertaria și un *maracucho*¹ cronicar care răspundea la numele de Babel Bracamonte. Dar, deși

¹ Locuitor din Maracaibo, Venezuela.

avea mulți frați, niciunuia nu păru să-i pese de el în seara în care pompierii l-au găsit înecat în cisterna unui camion.

Cada a fost instalată în mijlocul camerei și, pentru că membrii familiei Lonsonier se îmbăiau pe rând, unul după altul, ca să purifice apa puneau în ea lămâi culese din fața casei, așezând și o mică punte din lemn de bambus peste marginile căzii, ca să poată răsfoi în voie ziarul.

Așa se explică faptul că, în august 1914, când vestea izbucnirii Primului Război Mondial ajunsese în Chile, Lazare Lonsonier citea în cadă. Un teanc de ziare își făcuse apariția chiar în acea zi, cu o întârziere de două luni. *L'Homme Enchaîné* publica telegramele împăratului Wilhem către țar. *L'Humanité* anunța asasinarea lui Jaurès. *Le Petit Parisien* informa despre starea de asediu generală. Însă ediția cea mai recentă din *Le Petit Journal* vestea cu litere amenințătoare pe prima pagină că Germania tocmai declarase război Franței.

— *Pucha!*! spuse el.

Această veste îl făcu să-și dea seama de distanța care îi despărțea. Se simți, dintr-odată, copleșit de un sentiment de apartenență la această țară îndepărtată, atacată la frontierele ei. Sări din cadă și, cu toate că nu văzu în oglindă decât un corp costeliv, pipernicit și inofensiv, inapt pentru luptă, simți deodată că-și recapătă eroismul. Își umflă mușchii și o mândrie sobră îi încălzi inima. I se păru că recunoaște în el suflul strămoșilor săi și știu, în acea clipă, printr-o bănuială temătoare, că trebuia să se

¹ Fir-ar să fie! (În sp., în orig.)

supună destinului care, de o generație încoace, îi azvârlișe pe ai săi peste ocean.

Își legă un prosop în jurul taliei și coborî în salon, cu ziarul în mână. Răspândind în jur un miros intens de citrice, ridică pumnul și declară în fața întregii familii:

— Mă duc să lupt pentru Franța!

În acea vreme, amintirea războiului din Pacific era încă vie. Afacerea Tacna-Arica, provincii pe care chilenii le cuceriseră de la peruvieni, genera în continuare conflicte la graniță. Întrucât armata peruviană era instruită de Franța, iar cea chiliană, de Germania, nu a fost greu pentru copiii imigranților europeni, care se născuseră pe coasta Cordilierilor, să vadă în conflictul iscat de Alsacia și Lorena o coincidență cu lupta pentru Tacna și Arica. Cei trei frați Lonsonier — Lazare, Robert și Charles — au întins o hartă a Franței pe masă și au început să studieze minuțios traseul trupelor, fără să aibă nici cea mai vagă idee despre ceea ce vedeau, fiind convinși că unchiul lor, Michel René, lupta deja pe câmpiile din Argonne. Au interzis să se cânte Wagner în salonul lor și, cu un păhăruț de *pisco*¹ în mână, se amuzau numind fluviile, văile, orașele și cătunurile, la lumina unei lămpi. În doar câteva zile, harta era plină de piuneze colorate, de ace cu gămălie și de stegulețe de hârtie. Servitoarele priveau consternate această pantomimă, respectând ordinul de a nu aduce mâncarea cât timp harta era încă pe masă, și nimeni din casă nu înțelegea cum ar putea lupta cineva pentru o regiune în care nu locuia.

¹ Rachieu obținut din struguri. (În sp., în orig.)

Cu toate astea, la Santiago, războiul răsună ca o chemare apropiată, atât de puternică, încât ajunse, în curând, subiectul tuturor conversațiilor. Dintr-odată, o altă libertate, aceea de a alege patria pentru care vrei să lupti, se făcea simțită peste tot, afirmându-și prezența și gloria. Pe zidurile ambasadei și ale consulatului se lipeau afișe ce anunțau mobilizarea generală și colecte de fonduri. Ziarele tipăreau în grabă ediții speciale, iar domnișoare care nu vorbeau decât spaniolă confecționau cutii pentru bomboane de ciocolată, în formă de chipiu. Un aristocrat francez stabilit în Chile se oferi să acorde o recompensă de 3 000 de pesos primului soldat franco-chilian care va fi decorat pentru fapte de arme. Pe bulevardele principale se formară cortegii, iar vapoarele începură să se umple de recruți, fii sau nepoți de coloniști, care porneau la drum ca să îngroașe rândurile armatei, cu chipurile încrezătoare și ranițele burdușite de costume împăturite și de amulete din solzi de crap.

Spectacolul era atât de fermecător, de strălucitor, încât fu imposibil pentru cei trei Lonsonier să reziste dorinței arzătoare de a lua parte la mobilizarea generală, însuflețiți de acest moment măreț. În octombrie, în fața a 4 000 de persoane care se strânseseră pe bulevardul Alameda de Santiago, se aflau și ei printre cei 800 de franco-chilieni ce aveau să pornească din gara Mapocho în direcția Valparaíso, ca să se imbarce apoi spre Franța. A fost oficiată și o slujbă în biserica San Vicente de Paul, situată între strada 18 Septembrie și San Ignacio, iar o orchestră militară a interpretat cu mare virtuozitate Marseilleza, în fața unui parter de flori tricolor. Mai târziu, se va spune că numărul rezerviștilor fusese atât

de mare, că au trebuit atașate vagoane suplimentare la coada expresului *del norte* și că mai mulți voluntari tineri care ajunseseră prea târziu au trecut Anzii Cordilieri, înzăpeziți în acea perioadă a anului, mergând patru zile pe jos ca să se îmbarce pe vas din Buenos Aires.

Călătoria a fost una lungă. Marea avea asupra lui Lazare un efect de vrajă și de neliniște deopotrivă. În vreme ce Robert citea toată ziua în cabina lui, iar Charles se antrena pe punte, el fuma, ascultând zvonurile care circulau printre ceilalți recruți. Dimineața, intonau cântece militare și marșuri eroice, iar la lăsarea serii, se așezau în cerc și depăneau povești înfricoșătoare în care se spunea că pe front plouă cu leșuri de păsări, că de la febra neagră faci melci în burtă, că nemții își crestează inițialele cu cuțitul pe pielea prizonierilor, că fuseseră semnalate boli despre care nu se mai auzise de pe vremea baronului de Pointis. Pentru Lazare, Franța continua să fie o himeră, o arhitectură compusă din povești, însă după 40 de zile, când îi zări promontoriile, își dădu seama că singurul lucru la care nu se gândise era că ea exista cu adevărat.

Pentru debarcare, își pusese pantaloni din velur reiat, o jachetă împletită cu torsade, moștenită de la tatăl său, și mocasini cu talpa îngustă. Îmbrăcat ca un chilian, călca pentru prima dată pe acest pământ, cu ingenuitatea adolescentului care fusese cândva, și nu cu mândria soldatului ce avea să devină. Charles purta haine de marinar, o cămașă în dungi albastre și un fes de bumbac cu moț roșu. Întocmai ca glorioșii săi strămoși gali, își lăsase o mustață subțire, perfect simetrică, care îi împodobește buza superioară și pe care și-o împlânzea cu puțină salivă.

Robert purta o cămașă cu plastron și pantaloni de satin, iar dintr-un buzunar îi atârna un ceas cu lanț de argint, care, așa cum avea să se descopere în ziua morții sale, arăta mereu ora chiliană.

Primul lucru pe care l-au remarcat, coborând pe cheiuri, a fost parfumul aproape identic cu cel al portului din Valparaíso. N-au avut timp să vorbească despre asta, căci s-au pomenit deodată încolonați în fața unui comandament al companiei, unde li s-au dat uniforme, pantaloni roșii, câte un mantou închis cu două rânduri de nasturi, ghetre și cizme din piele. S-au urcat apoi în camioanele militare care transportau spre câmpurile de luptă mii de tineri imigranți, veniți să se sfâșie unii pe alții în inima unui continent pe care părinții lor îl părăsiseră pentru totdeauna. Așezați pe banchete, unii în fața altora, niciunul dintre ei nu vorbea franceza pe care Lazare o întâlnise în cărți, cu vorbe de duh și cuvinte alese. Auzea ordine lipsite de poezie, insulte la adresa unui inamic pe care nimeni nu-l vedea, iar seara, la întoarcere, când se așeza la coadă în fața a patru oale mari din fontă, în care doi bucătari încălzeau o tocană plină de oase, nu auzea în jur decât dialectul breton și pe cel provensal. Pentru o clipă, se simți ispitit să ia vaporul și să se întoarcă acasă, să plece pe drumul pe care venise, dar își aminti de promisiunea făcută și hotărî că dacă exista vreo datorie patriotică ce trecea dincolo de frontiere era aceea de a apăra țara strămoșilor săi.

În primele zile, Lazare Lonsonier munci din greu ca să întărească tranșeele cu bușteni și nuiele sau să fixeze parapeteși și nu avu timp să i se facă dor de Chile. Alături de frații săi, montă mai bine de un an rețele de sârmă